Анзор А. Кураташвілі, д-р екон. наук

ГЛОБАЛЬНА КРИЗА ПОЧАТКУ XXI СТ. І ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ЛЮДИНИ

В статті розглядаються питання захисту прав та соціально-економічних інтересів людини, які набули особливо гострого характеру в умовах сучасної глобальної кризи.

In the article problems of protection of the rights and social-economic interests of the person which have got especially an acuity in the conditions of contemporary global crisis are considered.

Ключові слова: глобальна криза, конституційні права людини, соціально-економічні інтереси людини.

Keywords: global crisis, constitutional rights of the person, social-economic interests of the person.

Глобальна криза початку XXI ст. значно ускладнила проблеми захисту прав, свобод та соціально-економічних інтересів людини. Адже в умовах сучасної світової економічної кризи виник комплекс проблем, без своєчасного вирішення котрих захист прав і реалізація інтересів людини відсувається на задній план.

Водночас захист конституційних прав, свобод та соціально-економічних інтересів людини був і залишається головною проблемою будь-якої цивілізованої держави або держави, що принаймні націлена на побудову цивілізованої суспільно-державної системи.

Необхідно привернути особливу увагу до того, що «цивілізація характеризується певним рівнем культури як способу людської життєдіяльності, філософією, системою цінностей, суспільно значущими ідеалами, стилем творчості, узагальненим світоглядом» [1, с. 29].

Такий теоретико-методологічний підхід до питання слугує ще одним підтвердженням того, що права людини прямо пов'язані з цивілізацією, а їх забезпечення відбувається у межах цивілізації, її цінностей, досягнень і т.д.

Проблема захисту прав і свобод людини повною мірою відноситься і до нашої країни. Так, у Конституції Грузії (стаття 7) зафіксовано: «Грузія визнає та дотримується загальновизнаних прав і свобод людини як неперехідних та вищих людських цінностей. При здійсненні влади народ і держава обмежені цими правами і свободами як безпосередньо діючим правом» [2, с. 7].

Таким чином, дотримання конституційних прав і свобод кожної людини повинно розглядатися як необхідна умова ефективного функціонування будь-якої державної влади.

Разом з тим світова фінансово-економічна криза, що розгорнулася наприкінці першого десятиліття XXI ст., набула глобального характеру, створила безліч проблем у всіх сферах життя суспільства у глобальному масштабі. Зокрема вона стала гальмом

соціально-економічного розвитку багатьох національних держав і людства в цілому, а тому й перешкодою на шляху захисту конституційних прав, свобод і соціально-економічних інтересів людини.

Важливо звернути увагу на кілька моментів, що пов'язані з специфікою виникнення та розповсюдження нинішньої світової економічної кризи. Первісно вона виникла і проявлялася у фінансово-банківській сфері США наприкінці 2007 р., а потім охопила і фінансово-банківські системи інших розвинутих капіталістичних країн. Проте згодом криза переросла в загальноекономічну, а дещо пізніше набула всезагального характеру в міжнародному масштабі.

Сучасна світова криза охопила не лише галузь економіки, але й поширилась на всі інші сфери життєдіяльності суспільства та держави. У кінцевому підсумку вона різко загострила вирішення проблем, що пов'язані з необхідністю захисту конституційних прав, свобод та соціально-економічних інтересів кожної людини. Між тим, як вже зазначалося, такий захист і створення необхідних умов для нормального життя й діяльності людей, є головною проблемою, на успішне вирішення якої повинна спрямовуватися діяльність державної влади.

Необхідно також врахувати, що для захисту прав, свобод та інтересів кожної людини особливе значення завжди мало і матиме у подальшому вирішення фінансово-правових проблем. В умовах сучасної світової фінансово-економічної кризи значення вирішення саме цих проблем ще більш зросла. Криза наочно показує необхідність принципово нового підходу насамперед у двох площинах: до наукового аналізу фінансово-правових проблем з врахуванням спрямованості їх вирішення на формування цивілізованих ринкових відносин; до здійснення практичних заходів у даному напрямку [3].

Для вирішення фінансово-правових проблем суспільства і держави, а, отже, для успішного захисту прав і свобод кожної людини першочергове значення має вирішення питань фінансово-правової освіти. Вкажемо щонайменше на дві обставини, які обумовлюють це першочергове значення. По-перше, без відповідних фінансово-правових знань громадяни не зможуть активно та компетентно брати участь в ефективному функціонуванні та розбідові суспільства і держави. По-друге, без відповідної фінансово-правової культури, яка немислима без необхідних фінансово-правових знань, людина не зможе ефективно захистити свої конституційні права, свободи та соціально-економічні інтереси. Така постановка питання адекватна не лише для сучасної світової економічної кризи, але й взагалі для умов так званої ринкової економіки, характерною рисою якої є регулювання економічного життя переважно ринковими механізмами.

Між тим у теперішній час не надається належної уваги фінансово-правовій освіті. Навіть на економічних та юридичних факультетах вищих навчальних закладів. У деяких з них на пострадянському просторі взагалі не викладаються фінансове право як обов'язкова навчальна дисципліна.

У сфері вищої освіти принципове значення має посилення відповідної фінансово-правової освіти, якою повинні охоплюватися не лише студенти економічних та юридичних факультетів, але й студенти всіх інших факультетів всіх типів вищих освітніх установ. Виходимо з того, що людина з вищою освітою за відсутності у неї необхідної фінансово-правової культури не зможе ефективно виконувати свою функцію у суспільстві та державі.

Для нашої країни дана проблема загострюється ще й тим, що згідно законодавству Грузії людина з академічним ступенем бакалавра у певній галузі знань має право вступу до магістратури з цілком іншої спеціальності. У свою чергу людина з академічним ступенем магістра в одній галузі знань має вступати до докторантури із зовсім іншої спеціальності. На моє переконання, у даному випадку магістр обов'язково повинен мати відповідні знання у галузі економіки та права. Адже без таких знань не матимемо повноцінного ученого у галузі економічних або юридичних наук, за винятком окремих особливо талановитих людей-самоуків. Більше того, певним рівнем фінансово-правової освіти, на погляд автора статті, повинні охоплюватись не лише студенти всіх факультетів і всіх спеціальностей вищих навчальних закладів, але й фактично весь народ. Таке охоплення стає об'єктивною необхідністю в умовах загального характеру ринкових відносин.

Вирішення цієї проблеми стає вкрай актуальним, якщо суспільство та держава прагнуть до формування та функціонування цивілізаційних ринкових відносин і до утворення соціально-ринкової економіки. Чітка соціальна орієнтація ринково-економічної системи повинна забезпечити захист прав, свобод та інтересів людини, а це неможливо без впровадження відповідної освіти людей у галузі фінансового права.

Проте навіть в умовах без кризового розвитку та економічного піднесення формування та ефективне функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки – досить складна проблема. Існує суперечність: рушійна мета ринкової економіки – прагнення до отримання якомога більшого прибутку, а водночас соціальна орієнтація ринкової економіки передбачає спрямування розвитку на реалізацію соціально-економічних інтересів народу, кожної людини. Розв'язання цієї суперечності неможливе без ефективного використання правового чинника.

Отже, соціально орієнтована ринкова економіка передбачає, з одного боку, необхідність використання різноманітних форм та засобів ринкової організації та використання регулюючої ролі ринкових механізмів, а, з другого боку, - необхідність правового та організаційного втручання держави (з максимальним збереженням можливої свободи підприємців) для підвищення ефективності ринкової економіки та її соціальної орієнтації [4, с. 6; 5].

Існує специфічна проблема взаємозв'язку цивілізованих ринкових відносин з соціально орієнтованою ринковою економікою, що обумовлена суперечністю між економічною метою такої економіки (прагнення до отримання максимального прибутку) та її соціальним спрямуванням. Із сутності соціально орієнтованої ринкової економіки випливає, що реальна соціальна орієнтація неможлива без цивілізованих ринкових відносин, але водночас останні не можуть реально існувати без свідомої соціальної орієнтації господарства [6]. Як справедливо стверджує професор Альфред Кураташвілі, «цивілізованість – це

насамперед людськість – піднесена духовність, яка проявляється в соціальній цільовій спрямованості суспільства та держави, - у спрямованності на реалізацію інтересів народу» [7, с. 13]. Виходячи з цього, у процесі формування цивілізованих ринкових відносин особливу увагу необхідно приділити вирішенню фінансово-правових проблем суспільства, у тому числі фінансово-правової освіти. Розв'язання цих проблем разом з іншими спрямовується на посилення соціальної орієнтації ринкової економіки. Враховуємо, що без реального формування і функціонування цивілізаційних ринкових відносин неможливий ефективний захист конституційних прав, свобод та соціально-економічних інтересів кожної людини.

В умовах нинішньої світової фінансово-економічної кризи особливої актуальності набуває також науковий аналіз податкової системи і розробка шляхів її правового забезпечення. На думку автора статті, правове забезпечення необхідно спрямувати, з одного боку, на досягнення максимально можливої економічної ефективності, тобто на досягнення якомога більшого наповнення державного бюджету, а, з другого боку, і це головне, - на захист прав і реалізацію соціально-економічних інтересів кожної людини, всього народу.

Література:

1. Права человека. Учебник для вузов. Отв. ред. – член-корр. РАН, доктор юр. наук Е.А Лукашева. – М.: НОРМА–ИНФРА, 1999.

2. Конституция Грузии. Принята 24 августа 1995 г. Тбилиси: НОРМА ООО, 1996.

3. Кураташвили Анзор А. Мировой финансово-экономческий кризис и проблемы институционального обеспечения социальной ориентации рыночной экономики / А.А. Кураташвили //Материалы IX Международной научно-практической конференции «Конкурентоспособность национальной экономики» (27 марта 2009 г.). Сборник научных трудов Киевского национального университета имени Тараса Шевченко: «Теоретичні та прикладні питання економіки». Збірник наукових праць. Випуск 19. К.: Київський університет, 2009. - С.130-134.

4. Кураташвили Анзор А. Рыночная экономика и правовой фактор / А.А. Кураташвили // BULLETIN "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). New York, Vol. 6, N. 7 (57), July 1999.

5. Кураташвили Анзор А. Рыночная экономика и проблема ее социальной ориентации. Проблемы теории и истории культуры / А.А. Кураташвили //Научные доклады и сообщения секции теории культуры Дома ученых имени М.Горького Российской Академии Наук. Выпуск I. СПб., 2008. - С.37-40.

6. Кураташвили Анзор А. Социальная ориентация экономики – критерий цивилизованности рыночных отношений / А.А. Кураташвили // Ученые записки Гянджинского государственного университета (Азербайджан). - Гянджа, 2008. - № 1. - С.87-90.

7. Кураташвили Альфред А. На грани необходимости радикальных перемен в ориентации общества и государства / А.А. Кураташвили. - Международный научный журнал «Прогресс», - Тбилиси, 2001. - №1-2.